

7. Олексюк В.І. Християнська основа української філософії: (Вибрані твори) / Володимир Олексюк. – К.: Соборна Україна, 1996. – 234 с. – (Мислителі укр. діаспори).
8. Олексюк О.М. Духовний потенціал особистості: пошук нових парадигм // Київський держ. ін-т культури: Збірник наук. праць. – К., 1994. – Ч.1. – С. 36 – 45.
9. Парыгин Б.Д. Социальная психология: Учебник для вузов /Б.Д.Парыгин. – С-ПБ.: С-Пб ГУП, 2003. – 612 с. – (Б-ка Гуманитарного университета; Вып.15).
10. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл 5-11 класи. К.: Ірпінь, 2005. – 240 с.
11. Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1988. – 624 с.
12. Словарь русского языка в четырех томах. Т.III. Гос. изд-во иностр. и нац. слов. – М., 1959. – 991 с.
13. Словник іншомовних слів /За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С.Мельничука. – К.: Гол. ред. укр. рад. енциклопедії АН Української РСР, 1975. – 776 с.
14. Украинский Советский Энциклопедический Словарь: В 3-х т. /Редкол.: А.В.Кудрицкий (ответ.редактор) и др. – К.: Глав. ред. УСЭ, – 1988. – Т. 2. – 1988 – 768 с.
15. Художня культура світу: Арабо-мусульманський, африканський, індійський, далекосхідний, латиноамериканський, північноамериканський культурні регіони: Навч. посіб. / Н.Є.Миропольська, Е.В.Белкіна, Л.М.Масол та ін.: За ред. Н.Є.Миропольської. – К.: Вища шк., 2003. – 191 с.

УДК 373.2.016:81

І.В. Мисан

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ РОБОТИ В ДНЗ

У статті розглядаються науково-методичні підходи до роботи над фразеологізмами в ДНЗ. Висвітлено значення цієї лексико-семантичної групи слів, запропоновано методи, форми, засоби й способи подачі дітям цієї лексичної групи як з метою сприйняття й розуміння їх дошкільниками, так і з метою формування умінь доречно використовувати їх у висловлюваннях.

The article considers the scientific and methodic approaches to the work with phraseologisms in CEE. The significance of this lexico-semantic group of words is lighted up, methods, forms, means and ways of this lexical group presentation for children are proposed with the aim of their better perception and understanding by children and formation the skills to use them properly as well.

Постановка проблеми. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку зумовлений засвоєнням рідномовної специфіки і формуванням національної культури для повноцінного спілкування з дорослими й ровесниками, доречного вираження дітьми тієї чи іншої думки. Мовлення дитини розвивається унаслідок генералізації мовних явищ, сприймання доречного, національно забарвленого мовлення дорослих і власної мовленнєвої активності. Одним із шляхів удосконалення навичок дітей висловлюватися точно, виразно, із використанням різноманітної специфічно української лексики є збагачення їхнього мовлення фразеологізмами, які є основним, невичерпним джерелом рідної мови з властивими їй влучністю, дотепністю, образністю. Фразеологізми мають велике значення не тільки для формування активного словника, а й для становлення лексико-значеннєвого сприйняття дитини, її семантичного і смислового розвитку. Адже фразеологізми є одним із “цілющих”, невичерпних українських джерел розвитку мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку [3].

Актуальність обраної теми. Дошкільний період формування комунікативно-мовленнєвих здібностей дитини старшого дошкільного віку є основним. Він покликаний

забезпечити інтелектуально-креативне становлення індивіда, який готується стати школярем. Звідси постає завдання: як організувати життя дошкільника в умовах дошкільного навчального закладу так, щоб перед дітьми ефективно розкривався чудовий світ, у тому числі й мовного середовища, у живих фарбах, яскравих і хвилюючих звуках, через казку, фантазію, гру, малюнок, неповторну дитячу творчість? [2]. Від того, як своєчасно і методично правильно здійснюватиметься робота над фразеологізмами, залежатиме мовленнєвий і ментальний розвиток дошкільників, адже саме в цьому віці вони вперше починають осмислювати переносні значення слів, оволодівають процесом зміни смислів. Окрім того, у цей віковий період лексичний запас дитини сформований достатньою мірою, аби оволодіти багатствами і національними рисами рідної мови, естетичною та експресивною функціями, які й виконують передусім фразеологізми.

Проте аналіз висловлювань дітей дошкільного віку засвідчує, що вони, як правило, не вживають у своєму мовленні фразеологізмів, адже їх не навчають розуміти і використовувати цю стійку сполуку слів у комунікації. Тому висловлювання дошкільників, як правило, позбавлені образності, виразності, влучності, безпосередності, національної забарвленості та емоційності. Незнання дітьми фразеологічних засобів ускладнює перебіг комунікативно-доцільних мовленнєвих процесів, не сприяє увиразненню різних функціонально-сміслових типів висловлювань.

Проблема раціонального відбору мовного, у тому числі й фразеологічного, матеріалу та методика його реалізації в ДНЗ неодноразово проголошувалася як одна з актуальних такими провідними вченими, як М.М.Алексєєва, А.М.Бородич, Н.В.Гавриш, В.В.Гербова, О.С.Ушакова, А.М.Богущ, С.Н.Цейтлін, Л.О.Калмикова, В.І.Яшина. Але до цього часу вона залишається системно не розробленою в лінгводидактичному аспекті. Труднощі під час роботи з фразеологізмами констатують і вихователі ДНЗ через відсутність науково-методичного забезпечення цієї ланки навчально-мовленнєвої роботи.

Отже, *мета статті* полягає в аналізі науково-методичного забезпечення лексико-семантичної роботи із фразеологізмами в ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. У процесі навчання дітей старшого дошкільного віку фразеології основна увага повинна зосередитися на тому, щоб розвинути в них чуття мови, сформувані здатність відрізнити фразеологічні одиниці від звичайних словосполучень, домогтися осмислення їх значення, розуміння стилістичної ролі у висловлюваннях та планомірно збагачувати фразеологічний словник дошкільнят, виробляючи разом з тим навички користуватися ним.

Важливим завданням вихователя є також не допустити в мовленні дітей вульгаризації їхнього фразеологічного словника, бо у стійких зворотах міститься високий заряд людських почуттів: ласки, ніжності, співчуття, захоплення, осуду, докору і под.

Для актуалізації фразеологізмів у мовленні дітей ДНЗ необхідно визначити принципи їх відбору. Опорою при розв'язанні цього завдання є визначальні риси фразеологізмів і, насамперед, прирівнювання їх за лексичними ознаками до слова. До методичних принципів відбору фразеологізмів можна віднести такі: 1) ступінь засвоєння дошкільниками фразеологізмів; 2) доступність фразеологізмів для розуміння їх дітьми; 3) наявність фразеологізмів у художній літературі, казках; 4) виховна вага фразеологізмів.

На заняттях у ДНЗ можна використовувати загальнодидактичні принципи, суть яких викладено в науково-педагогічних працях А.М.Богущ, І.О.Синиці, М.Г.Стельмаховича, В.Я.Мельничайка, В.І.Яшиної, О.М.Біляєва, М.І.Пентилюк, Л.П.Федоренко, зокрема:

- принцип розвитку мовного чуття;
- принципи наступності і перспективності (поповнення активного фразеологічного запасу має відбутися з урахуванням необхідності опертя на досвід використання фразеологізмів і створення бази для словникової роботи в школі першого ступеня);
- принципи зв'язку роботи над фразеологічними одиницями з розвитком мовлення дітей;

- принцип доступності (фразеологізми, що пропонували для засвоєння, відбиралися з урахуванням вікових і розумових особливостей дітей старшого дошкільного віку);
- принцип зв'язку роботи над збагаченням мовлення дошкільників з іншими формами роботи в ДНЗ зі старшими дошкільниками та ін.

Основні завдання з навчання дошкільників фразеологізмів:

- формування правильного розуміння семантичної структури фразеологічних одиниць у мовленні оточуючих (розвиток аудіювання);
- збагачення мовлення дошкільнят необхідним для розвитку говоріння фразеологічним матеріалом;
- формування навичок мовленнєвої компетентності на фразеологічному рівні;
- актуалізація фразеологічних зворотів під час говоріння.

Дошкільники повинні оволодіти такими навичками (на рівні чуття мови): знаходити в тексті й доречно використовувати фразеологічні одиниці; пояснювати значення фразеологізмів; уміло користуватись активним фразеологічним словником; критично оцінювати вживання фразеологізмів у власному і чужому мовленні.

Ми дібрали для навчання дошкільників ідеографічні розряди фразеологічних одиниць (зміст навчання), що відображають важливі аспекти дитячого сприйняття навколишнього світу: рослинний і тваринний світ, соціальні відносини, духовну культуру, часові поняття, риси особистості, звичаї, обряди, вірування. Ознайомлення дітей з такими елементами української культури відбувалося на заняттях з розвитку українського мовлення, а також під час інших видів і форм життєдіяльності дітей у ДНЗ. Заучування фразеологізмів, прислів'їв, приказок проводили як індивідуально, так і з невеличкою групою дітей. Наведемо приклади:

1) початкові вірування: *Яким вітром; як вогню боятися; вивести на чисту воду; хоч водою розливай;*

2) про справжню людини, яка вміє працювати: *діло майстра величає; у ремісника золота рука; кожна робота легка, коли ти охоче робиш; радість і труд поряд ідуть; мала бджілка, але й та працює; аж горить під руками; аж із шкури пнутися; комар носа не підточить; гнути спину; ламати хребта; легкий на підйом; мозолити руки; птиця створена для польоту, а людина – для роботи;*

3) про рослинний і тваринний світ: *рубать дерево, а сусідньому боляче; велике дерево, а від сокири падає; і собака ласку відчуває; хто знуцається з тварини, той зіпсована людина; як чорний віл на ногу наступив; зозуля закує; дорога, вкрита кропивою; як після маку спати;*

4) звичаї, обряди, вірування: *сказав би, та ніч у хаті; не проти ночі згадуючи; цур тобі пек; хай йому цур;*

5) про пори року (*мороз за плечі хапає*); сонце (*вставати разом із сонцем*); дні тижня (*як середа на п'ятницю скривитися*);

6) риси особистості: а) сміливість, хоробрість (*як за кам'яною стіною, узяти під своє крильце, вовків боятися – в ліс не ходити, душа не з лопуцька, народитися в сорочці*); б) спокійність (*мухи не зачепить*); в) похмурість (*мов у воду опущений, як водою облитий, сам не свій, як чорна хмара*); г) радість, задоволення (*аж душа радіє, землі не чує під собою, на сьомому небі*);

7) психічний або фізичний стан людини: *голова йде обертом (у кого?); гора з плеч звалилася (у кого?); душа в п'ятки пішла (у кого?); морозець пробіг по спині (у кого?) і под.;*

8) моральну тематику (чесність, правдивість): *чесне слово; правда і в морі не тоне; на злодієві шапка горить; краще гірка правда, ніж солодка брехня;*

9) на заняттях з образотворчої діяльності, коли діти виготовляють різні речі, іграшки, малюють, ліплять, вихователь може промовляти такі фразеологізми: *зробивши діло, гуляй сміло; сім раз одмір, а раз одріж* та ін. [1].

Для розуміння дітьми суті розповіді вихователя про значення фразеологізмів у мовленні людини й особливості вживання їх у різних життєвих і мовленнєво-комунікативних

ситуаціях можна використовувати пояснення, евристичні бесіди про зміст, походження українських фразеологізмів (зв'язок з культурою та побутом українського народу); спостереження над мовою і мовленням (виділення в текстах фразеологізмів, визначення їх образної, виражальної ролі у висловлюваннях, аналіз мовлення однолітків з погляду доречності вживання фразеологізмів); робота із фразеологічними зворотами (з'ясування їх значення, тематичне групування стійких словосполучень, порівняння різних фразеологізмів і визначення місця їх застосування в життєдіяльності дітей).

Можна визначити таку систему тренувальних вправ для оволодіння дітьми імпліцитними (непроявленими, прихованими) фразеологічними знаннями та вироблення в них навичок використовувати фразеологічні одиниці у мовленні:

1. Відшукування фразеологізмів у наведених реченнях чи текстах і пояснення їх значень.
2. Групування фразеологізмів за проявами особистості (трудолюбивість, лінощі, чемність, розум, повага).
3. Уведення в речення фразеологічних одиниць, необхідних за змістом.
4. Добір і критичне використання фразеологізмів до видів діяльності і сфери життєдіяльності як своїх власних, так і однолітків.
5. Пояснення джерел походження фразеологізмів.
6. Добір фразеологічних одиниць, зокрема прислів'їв та приказок, за тематичною ознакою.

Як дидактичний матеріал, пропонуємо використовувати фрагменти художніх творів, казок, рекомендованих для читання в цих вікових групах.

Значна увага повинна приділятися самостійній роботі старших дошкільників (пояснення суті фразеологізмів, складання із фразеологізмами речень, складання творів-мініатюр за фразеологізмами, добір і групування відомих дітям фразеологізмів та ін.).

Найактуальнішими, на нашу думку, можуть бути такі фразеологічні завдання і вправи: складання речень із фразеологізмами, синонімічна заміна стійких словосполучень словом і реченнями; дидактичні, лексичні ігри ("Хто більше назве незвичайних виразів?", "Скажи по-іншому", "Я скажу, а ти продовж" і ін.).

Під час навчання бажано широко застосовувати картинки, співвідносні до фразеологізмів, малюнки, що розкривають зміст стійких словосполучень, різного роду роздатковий матеріал (репродукції картин, фото, ілюстрації до казок) та технічні засоби – фонограмні уривки художніх творів, що містять фразеологізми, магнітофонні записи фрагментів народних обрядів і звичаїв, розповідей місцевих жителів про минуле, уривки з мультфільмів, де герої вживають фразеологічні кліше тощо.

Висновки. Отже, створення ефективної методики роботи над збагаченням мовлення дітей старшого дошкільного віку українською фразеологією повинно спиратися на здобутки не тільки сучасної лінгвістичної науки про суть фразеологізмів, синонімію, антонімію, багатозначність фразеологічних одиниць, етимологію фразеологізмів та ін., а й на сучасні досягнення психолінгвістики про смисловий, семантичний і значеннєвий розвиток дошкільників, який обумовлює розуміння переносного значення фразеологізмів. Робота над фразеологізмами має проводитися в ДНЗ у плані розвитку аудіювання і говоріння. Методика роботи над фразеологізмами має містити структурну систему взаємозв'язаних частин: мету, завдання, зміст, методи, організаційні форми, засоби. Власне засобами в цій методиці виступають фразеологізми. У сучасних умовах особливо багато важить використання в навчальному процесі фразеологізмів етнокультурознавчого змісту, які мають велике пізнавальне і виховне значення, є засобом вираження краси й багатства рідної мови.

ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. – К.: Видавничий дім "Слово", 2006. – 304 с.

2. Гризик Т.И. Развитие речи детей 6–7 лет: Метод. пособие для воспитателей дошк. образоват. учреждений / Т.И.Гризик, Л.Е.Тимошук. – М.: Просвещение, 2007. – 224 с.
3. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 494 с.

УДК 371.21: 78.07

І.О. Полєвіков

УРОК У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ

Автором здійснено аналіз специфіки уроків у музичній школі в контексті особистісно орієнтованої системи освіти.

The author gives the analysis of the specificity of the lessons at musical school in the context of the personality oriented educational system.

Постановка проблеми. Реалізація завдань навчально-виховного процесу відбувається в різних його формах. Форми організації навчання (організаційні форми) – це зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя й учнів, здійснюваної у визначеному порядку і режимі. Вони мають соціальну обумовленість, виникають і вдосконалюються у зв'язку з розвитком дидактичних систем. Організаційні форми навчання класифікуються за різними критеріями: кількістю учнів, місцем навчання, тривалістю навчальних занять і ін. За першим критерієм виділяються масові, колективні, групові, мікрогрупові й індивідуальні форми навчання. За місцем навчання розрізняються шкільні та позашкільні форми. Ключовим компонентом класно-визначеної системи організації навчання є урок – закінчений у значеннєвому, тимчасовому й організаційному відношенні відрізок (етап, ланка, елемент) навчального процесу [3: 521]. Науковцями (Н.Волкова, М.Махмутов, В.Онищук, Н.Сорокін, Г.Щукіна та ін.) визначено переваги, вимоги, зміст, структура, типи уроків у загальноосвітніх школах. Проте проблема змісту, класифікації, методичного забезпечення уроків у музичних школах потребує подальшого розв'язання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи особистісно орієнтованого уроку містяться у дослідженнях І.Беха, С.Белова, А.Зеленцова, О.Крюкова, Т.Лаврикової, М.Олійника, О.Пехоти, В.Серікова, І.Якиманської та інших науковців. Моделюючи урок в особистісному вимірі, педагог, за визначенням І.Беха, сприяє ефективному накопиченню кожною дитиною особистісного досвіду, пропонує дітям на вибір різні навчальні завдання і форми роботи, заохочує їх до самостійного пошуку способів розв'язання завдань; прагне виявити реальні інтереси і узгодити з ними добір і організацію навчального матеріалу; проводить індивідуальну роботу з кожною дитиною; допомагає дітям самостійно спланувати свою діяльність; заохочує дітей самостійно оцінювати результати їхньої роботи і виправляти допущені помилки; учить дітей самостійно виробляти правила поведінки і контролювати їх дотримання; спонукає дітей до обговорення конфліктів і самостійного пошуку способів їх подолання [1: 470].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак на сучасному етапі розвитку дидактичної думки ґрунтовних досліджень специфіки уроків в особистісно орієнтованій музичній школі, на жаль, не існує.

Мета статті: проаналізувати особливості уроків у музичній школі в контексті особистісно орієнтованої системи освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи різні підходи до механізму реалізації виховання учнів в особистісному вимірі, ми виокремили основні вимоги до особистісно орієнтованого уроку:

1. *Формування і стимулювання суб'єктної позиції учнів:* ініціація і позитивне ставлення до самостійності думок і висновків учня; створення ситуації вибору; організація